

AGATA ZIÓŁKOWSKA

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Polska

Nicolaus Copernicus University in Toruń, Poland

e-mail: a.ziolkowska@umk.pl

<https://orcid.org/0000-0001-7178-8227>

Instytucja przestępstwa wojskowego w świetle uregulowań polskich kodyfikacji karno-wojskowych XX wieku – analiza historycznoprawna

Wstęp

Analiza poszczególnych przepisów obowiązującego kodeksu karnego¹ prowadzi do wniosku, że ustawodawca nie zawarł w nim normatywnej definicji pojęcia „przestępstwo wojskowe”. Jest to sytuacja wyjątkowa, tym bardziej że inne pojęcia z płaszczyzny karno-wojskowej, takie jak chociażby „żołnierz” (art. 115 § 17 k.k.) czy „rozkaz” (art. 115 § 18 k.k.), zostały objaśnione w słowniczku kodeksowym w ramach tzw. wykładni autentycznej przepisów prawa².

Uzasadnienia dla braku kodeksowego unormowania definicji przestępstwa wojskowego próżno również szukać w możliwości posiłkowania się na tej płaszczyźnie definicją przestępstwa wypracowaną na potrzeby powszechnego prawa karnego (art. 317 § 1 k.k.). Na podstawie wykładni poszczególnych przepisów części ogólnej k.k. (konkretnie art. 1, 2, 7, 9 i 115 § 1 k.k.) należy uznać, że przestępstwem jest mający formę działania lub zaniechania „czyn człowieka, zabroniony pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia i określającą jego

---

¹ Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 2600; dalej k.k.).

² Tak: V. Konarska-Wrzošek, A. Marek, *Prawo karne*, Warszawa 2019, s. 70; J. Lachowski, A. Marek, *Prawo karne. Zarys problematyki*, Warszawa 2021, s. 37; T. Bojarski, *Polskie prawo karne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2006, s. 64; J. Warylewski, *Prawo karne. Część ogólna*, Warszawa 2004, s. 121.

znamiona, zawiniony, bezprawny, o stopniu społecznej szkodliwości wyższej niż znikomy”³.

Zakres merytoryczny definicji przestępstwa w takim kształcie nie uwzględnia jednak odmienności podmiotowo-przedmiotowych właściwych dla prawa karnego wojskowego, które są nie tylko sprawcze dla nadania mu statusu szczególnej dziedziny prawa karnego, ale także determinują dane zachowanie sprawcy jako przestępstwo wojskowe, a nie jedynie przestępstwo. Z tej też przyczyny posługiwanie się na gruncie prawa karnego wojskowego definicją przestępstwa (wypracowaną na potrzeby powszechnego prawa karnego) należy uznać za rozwiązanie, które nie oddaje w pełni natury i charakteru instytucji przestępstwa wojskowego oraz wojskowej odpowiedzialności karnej.

Taki stan rzeczy w polskim systemie prawa karnego *sensu largo* występuje nieprzerwanie od czasu uchwalenia kodeksu karnego z 1969 r.⁴, a konkretnie od chwili jego wejścia w życie, tj. od 1 stycznia 1970 r. Doszło bowiem wówczas do unifikacji prawa karnego wojskowego z powszechnym prawem karnym, co stanowiło wyraz zadośćuczynienia istniejącej w Europie czasów powojennych tendencji do zacierania różnic między wskazanymi płaszczyznami prawa⁵.

Do tego zaś momentu, tj. gdy kwestie karno-wojskowe regulowały oddzielne akty prawne, instytucja przestępstwa wojskowego w systemie szeroko rozumianego prawa karnego miała dobrze ugruntowaną normatywnie pozycję. Do przedmiotowej kategorii bezpośrednio odwoływały się bowiem poszczególne przepisy wojskowych kodeksów karnych okresu dwudziestolecia międzywojennego, a także unormowania Kodeksu karnego Wojska Polskiego z 1944 r.⁶, co – mając na względzie odmienności podmiotowo-przedmiotowe właściwe jedynie dla prawa karnego wojskowego, wynikające ze specyfiki kolektywu wojskowego i w związku z tym potrzeby jego odmiennej od ogólnospołecznej organizacji – należało oceniać pozytywnie.

Warto również wspomnieć, że unifikacja prawa karnego wojskowego z powszechnym prawem karnym nie była procesem, który ustawodawca polski uważał za oczywisty. Przed uchwaleniem i wejściem w życie k.k. z 1969 r., a konkretnie w 1963 r., doszło bowiem do jednoczesnego opracowania dwóch projektów przepisów prawnokarnych, tj. projektu powszechnego kodeksu karnego, bez przepi-

---

³ A. Ziółkowska, *Pojęcie przestępstwa wojskowego* [w:] eidem, *Odpowiedzialność karna a odpowiedzialność dyscyplinarna w wojsku zagadnienia materialnoprawne I*, Warszawa 2020, s. 91.

⁴ Ustawa z 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 13, poz. 94 ze zm.; dalej: k.k. z 1969 r.).

⁵ Przykładowo Kodeks karny Rosyjskiej Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Radzieckiej z 1961 r., który zawierał przepisy prawa karnego powszechnego i przepisy prawa karnego wojskowego. Zob. P. Szczemielinow, *Ustawodawstwo karne ZSRR i Nowy kodeks karny RSFR*, „Palestra” 1961, nr 5 (41), s. 102–109.

⁶ Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z 23 września 1944 r. – Kodeks Karny Wojska Polskiego (Dz. U. Nr 6, poz. 27 ze zm.; dalej: k.k.W.P.).

sów dotyczących żołnierzy⁷ (który opracowała Komisja Kodyfikacyjna działająca przy ministrze sprawiedliwości) oraz projektu wojskowych przepisów karnych materialnych, zwanego potocznie „Lex Jankowski” – od nazwiska płk. K. Jankowskiego – stojącego na czele resortowej Komisji Kodyfikacyjnej organizacyjnie podlegającej ministrowi obrony narodowej⁸. Świadczyło to o autonomii i odrębności wojska. Redaktorem tego projektu był natomiast płk. K. Mioduski⁹.

„Lex Jankowski” tworzyło 69 jednostek redakcyjnych, ulokowanych w dwóch działach, tj. w dziale I „Przepisy ogólne” (zawierającym 16 artykułów) oraz dziale II „Przestępstwa wojskowe” (zawierającym 53 artykuły)¹⁰. Projekt ten bezpośrednio nawiązywał więc do kategorii przestępstwa wojskowego, która na mocy postanowień tego projektu została już normatywnie wyposażona w element materialny w postaci „społecznego niebezpieczeństwa czynu”¹¹. Zabieg ten był dość nowatorski, gdyż w ujęciu kodeksowym element materialny przy definicji przestępstwa (mającej zastosowanie również do przestępstwa wojskowego) pojawił się dopiero wraz z wejściem w życie k.k. z 1969 r.

Projekt „Lex Jankowski” z pewnością stanowił element szerszej dyskusji toczącej w latach 60. XX wieku nad problematyką sposobu kodyfikacji przepisów prawa karnego Polski Ludowej¹². Był przedmiotem dyskusji na łamach prasy prawniczej i wśród licznych odniesień do niego o charakterze raczej opisowym (niż ocennym)¹³,

⁷ *Projekt kodeksu karnego*, Warszawa 1963; A. Wiśniewski, „Projekt kodeksu karnego” Warszawa 1963 [recenzja], „Palestra” 1963, nr 7(2), s. 70–71.

⁸ T. Szczygieł, „Lex Jankowski”, czyli mało znany projekt wojskowego prawa karnego materialnego Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2018, nr 4, s. 76.

⁹ K. Gutaker, O nowym projekcie wojskowych przepisów karnych – mówi prezes Izby Wojskowej Sądu Najwyższego – płk Kazimierz Jankowski, „Żołnierz Wolności” 1963, nr 40, s. 3.

¹⁰ Dział II „Lex Jankowski” dodatkowo dzielił się na podrodziałki: „Przestępstwa przeciwko obowiązkowi wojskowemu” (art. 17–26); „Przestępstwa przeciwko karności” (art. 27–37); „Przestępstwa przeciwko wojskowym obowiązkom służbowym” (art. 38–48); „Przestępstwa przeciwko mieniu wojskowemu” (art. 49–53); „Przestępstwa przeciwko szczególnym obowiązkom wojskowym na polu walki” (art. 54–60); „Inne przestępstwa czasu wojny” (art. 61–69).

¹¹ Bowiem: „Odpowiedzialności karnej [...] [podlegał – A.Z.] ten tylko, kto [...] [dopuszczał się – A.Z.] czynu, który jako społecznie niebezpieczny [...] [był – A.Z.] zabroniony przez ustawę karną obowiązującą w czasie jego popełnienia” (art. 1) – *Projekt kodeksu...*, s. 2.

¹² *Uchwała w sprawie projektu kodeksu karnego*, „Prawo i Życie” 1963, nr 14, s. 1–2; W. Świda, *Przyczyny wad projektu k.k.*, „Słowo Polskie” 1963, nr 149, s. 2; S. Frankowski, *Wyobrażenia a rzeczywistość*, „Prawo i Życie” 1963, nr 6, s. 4–7; M. Rybicki, J. Wasilkowski, *Wyniki dyskusji i stan prac nad projektem Kodeksu Karnego*, „Prawo i Życie” 1964, nr 9, s. 4.

¹³ Z. Papierkowski, *Projekt kodeksu karnego*, „Prawo Kanoniczne” 1962, nr 3–4, s. 243–284; idem, *Projekt kodeksu karnego: niektóre zagadnienia z dziedziny kary*, „Palestra” 1963, nr 7(4), s. 38–45; I. Andrejew, *Nowy kodeks karny. Z rozważań nad projektem*, Warszawa 1963; L. Tyszkiewicz, *Projekt kodeksu karnego z 1963 roku na tle ewolucji polskiego prawa karnego w XX wieku* [w:] M. Mikołajczyk i in. (red.), *O prawie i jego dziejach księgi dwie. Studia ofiarowane Profesorowi Adamowi Lityńskiemu*

choć można było również spotkać głosy krytyki¹⁴. Mimo pewnego niezdecydowania co do sposobu kodyfikacji przepisów prawa karnego Polski Ludowej Prezydium Komisji Kodyfikacyjnej działające przy ministrze sprawiedliwości stwierdziło: „Odpowiedzialność karna żołnierzy będzie unormowana odrębnie. Prace są w toku, nie zostało jednak rozstrzygnięte, czy problematyka ta znajdzie się w osobnej ustawie, czy też znajdzie się w odrębnym rozdziale kodeksu karnego”¹⁵.

Ostatecznie przyjęto drugą ze wskazanych koncepcji, która zakładała unifikację norm prawa karnego wojskowego z normami powszechnego prawa karnego, co stało się faktem wraz z wejściem w życie k.k. z 1969 r. (ten zabieg legislacyjny argumentowano m.in. potrzebą stworzenia jednolitego systemu polskiego prawa karnego materialnego)¹⁶.

Takie ujęcie sprawy rodzi jednak pytanie, dlaczego owa potrzeba przyniosła efekt jedynie na płaszczyźnie karno-wojskowej (prowadząc do normatywnej likwidacji wielu charakterystycznych jedynie dla prawa karnego wojskowego instytucji, w tym definicji przestępstwa wojskowego), a nie karno-skarbowej (która od czasów powojennych do dziś jest regulowana osobnym aktem prawnym, zawierającym m.in. legalną definicję przestępstwa skarbowego¹⁷). Dowodzi to (nieuzasadnionej) wybiórczości ustawodawcy co do realizacji postulatów stworzenia jednolitego systemu polskiego prawa karnego materialnego.

Pojęcie przestępstwa wojskowego według polskich wojskowych kodeksów karnych okresu dwudziestolecia międzywojennego i czasów powojennych

Instytucję przestępstwa wojskowego wprowadzono do polskiego systemu prawa karnego *sensu largo* jeszcze przed uchwaleniem polskich wojskowych kodeksów karnych. Warto wspomnieć, że na obszarze b. dzielnicy pruskiej do 31 lipca 1928 r.

---

mu w czterdziestopięciolecie pracy naukowej i siedemdziesięciolecie urodzin, Białystok–Katowice 2010, s. 723–735.

¹⁴ D. Berger-Pleńska, *Plon dyskusji nad projektem kodeksu karnego*, „Problemy Kryminalistyki” 1963, nr 44–45, s. 487–503; A. Ratajczak, *Rozwój i kodyfikacja prawa karnego w okresie trzydziestolecia Polski Ludowej*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1975, nr 1, s. 23–24.

¹⁵ *Projekt kodeksu...*, s. IV.

¹⁶ K. Mioduski, *Część wojskowa* [w:] J. Bafia, K. Mioduski, M. Siewierski, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 1971, s. 649.

¹⁷ Pojęcie przestępstwa skarbowego zawarto było m.in. w: art. 1 ustawy karnej skarbowej z 26 października 1971 r. (Dz. U. Nr 28, poz. 260 ze zm.) czy ustawy karnej skarbowej z 13 kwietnia 1960 r. (Dz. U. Nr 21, poz. 123 ze zm.) oraz w treści dekretów prawo karne skarbowe z 11 kwietnia 1947 r. (Dz. U. Nr 32, poz. 140 ze zm.) oraz z 3 listopada 1936 r. (Dz. U. Nr 84, poz. 581 ze zm.), które to dekrety do kategorii przestępstwa skarbowego odnosiły się *expressis verbis* już w samym tytule ich „części 1-szej”.

obowiązywał Niemiecki Kodeks Karny Wojskowy z 1872 r. (NKKW). Uzyskał on moc obowiązującą na ziemiach polskich wskutek ustawy z 29 lipca 1919 r. o tymczasowym sądownictwie wojskowym¹⁸, zaś rozporządzeniem z 10 maja 1920 r.¹⁹ ustalono zasady wprowadzenia go w życie²⁰.

Akt ten wprawdzie nie odwoływał się *expressis verbis* do instytucji przestępstwa wojskowego jako takiego (choćby poprzez bezpośrednie posłużenie się przedmiotowym pojęciem); niemniej czyny w nim penalizowane były albo „zbrodnią wojskową” (jeżeli przewidziana była za nie: kara śmierci, ciężkiego więzienia albo więzienia lub twierdzy na ponad 5 lat), albo „występkiem wojskowym”, za który przewidziana była kara pozbawienia wolności nieprzekraczająca 5 lat (§ 1 NKKW)²¹. Kryterium podziału czynów zabronionych w NKKW stanowiących pod względem ciężaru gatunkowego zbrodnie wojskowe lub występki wojskowe były więc rodzaj i wysokość sankcji za nie przewidzianej.

Nieco inaczej było w przypadku rozporządzenia określającego zasady wprowadzenia w życie NKKW, tj. rozporządzenia z 1920 r. Do instytucji przestępstwa wojskowego odnoszono się w nim bowiem na dwa sposoby: bezpośrednio²² (gdzie wprost posługiwano się tym pojęciem) lub pośrednio, za pomocą zwrotów, takich jak: „zbrodni wojskowych”²³, „występków wojskowych”²⁴, „zbrodni lub występków wojskowych”²⁵.

Analogicznie jak w NKKW, także w rozporządzeniu z 1920 r. przestępstwa wojskowe pod względem ciężaru gatunkowego dzieliły się na zbrodnie wojskowe i występki wojskowe, a o przyporządkowaniu danego czynu do danej kategorii decydowały również rodzaj i wysokość sankcji za nie przewidzianej. Zbrodnią wojskową były bowiem nazywane czyny zabronione zagrożone karą: śmierci, domu karnego, więzienia lub twierdzy na czas powyżej 5 lat, zaś występkiem wojskowym – czyny zabronione, za które przewidziana była kara pozbawienia wolności w wymiarze do 5 lat²⁶.

¹⁸ Ustawa z 29 lipca 1919 r. o tymczasowym sądownictwie wojskowym (Dz.Pr.P.P. Nr 65, poz. 389).

¹⁹ Rozporządzenie Rady Ministrów z 10 maja 1920 r. w przedmiocie wprowadzenia w życie Wojskowego Kodeksu Karnego (Dz. U. Nr 59, poz. 369 ze zm.; dalej: rozporządzenie z 1920 r.).

²⁰ K. Bradliński, *Polskie kodeksy karne okresu międzywojnia*, „Studenckie Zeszyty Naukowe” 2018, nr 38, s. 40.

²¹ *Niemiecki Kodeks Karny Wojskowy z 20.06.1872, wg tłumaczenia Komisji prawno-wojskowej T.R.S.*, Warszawa 1920, s. 4.

²² Art. 1, 19, 20, 30, 39, 47 i 52 rozporządzenia z 1920 r.

²³ Art. 22, 23, 29, 30, 32, 42 i 46 rozporządzenia z 1920 r.

²⁴ Art. 32 rozporządzenia z 1920 r.

²⁵ Art. 9–11, 26, 27 i 33 rozporządzenia z 1920 r.

²⁶ W. Makowski, *Komentarz do §1 Postanowień wstępnych [w:] idem, Kodeks karny wojskowy: z dodaniem ustaw i przepisów wprowadzających, przechodnich i uzupełniających oraz komentarza*, Warszawa 1921, s. 71.

Przystępując do analizy instytucji przestępstwa wojskowego i sposobu jej ujęcia w przepisach odrębnych polskich wojskowych kodeksów karnych uchwalonych w minionym wieku, należy wziąć pod uwagę trzy akty prawne: Kodeks karny wojskowy z 1928 r.²⁷ (obowiązujący od 1 sierpnia 1928 r. do 31 grudnia 1932 r.), Kodeks karny wojskowy z 1932 r.²⁸ (obowiązujący od 1 stycznia 1933 r. do 29 września 1944 r.) oraz Kodeks karny Wojska Polskiego z 1944 r.²⁹ (obowiązujący od 30 września 1944 r. do 31 grudnia 1969 r.).

W przypadku pierwszego z nich, k.k.woj. z 1928 r., prace kodyfikacyjne prowadzone w Ministerstwie Spraw Wojskowych³⁰ trwały dość krótko, „gdyż od przełomu roku 1926 i 1927”³¹, a sam kodeks był przewidziany jako ustawa przejściowa³². Pod względem merytorycznym nawiązywał on zaś do rozwiązań wypracowanych w uprzednio obowiązującym prawie niemieckim³³ i – zgodnie z intencją ustawodawcy – miał zastosowanie do przestępstw wojskowych (art. 1–6 k.k.woj. z 1928 r.), tj. do czynów penalizowanych w przepisach art. 46–137. Wprawdzie ustawodawca w przedmiotowej regulacji karno-wojskowej wprost nawiązał do kategorii przestępstwa wojskowego, to ostatecznie nie zdecydował się na nadanie mu cechy normatywności. Określenie desygnatów definicji przestępstwa wojskowego oznaczało więc konieczność posłużenia się przepisami rosyjskiego kodeksu karnego z 1903 r., zwanego kodeksem Tagancewa (dalej: k.T.), jako że niektóre z jego postanowień (np. te dotyczące zbrodni i występków) miały odpowiednie zastosowanie także na gruncie k.k.woj. z 1928 r. (art. 7 k.k.woj. z 1928 r.).

W k.T. pojęcie przestępstwa definiowano od strony formalnej, wskazując, że był to czyn zakazany pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia, bezprawny (art. 1 k.T.) oraz zawiniony³⁴.

Cechy te miały też zastosowanie do przestępstwa wojskowego (art. 7 k.k.woj. z 1928 r.), przy czym warunek zawinienia przestępstwa wojskowego ujęty był *expres-*

---

²⁷ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 22 marca 1928 r. w sprawie Kodeksu karnego wojskowego (Dz. U. Nr 36, poz. 328 ze zm.; dalej: k.k.woj. z 1928 r.).

²⁸ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 21 października 1932 r. Kodeks karny wojskowy (Dz. U. Nr 91, poz. 765; dalej: k.k.woj. z 1932 r.).

²⁹ Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z 23 września 1944 r. Przepisy wprowadzające Kodeks Karny Wojska Polskiego (Dz. U. Nr 6, poz. 28; dalej k.k.W.P.).

³⁰ T. Szczygieł, *Cztery kodyfikacje prawa karnego wojskowego II Rzeczypospolitej: sukcesy i porażki* [w:] A. Lityński, A. Matan, M. Mikołajczyk, D. Nawrot, G. Nancka (red.), *Verus amicus rara avis est: studia poświęcone pamięci Wojciecha Organiściaka*, Katowice 2020, s. 749.

³¹ K. Bradliński, *Polskie kodeksy karne...*, s. 41.

³² Z.M. Majewski, *Projektowanie zmiany w ustawach karnych wojskowych*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1932, nr 1, s. 14–20.

³³ L. Kania, *Służba sprawiedliwości w Wojsku Polskim 1795–1945. Organizacja – prawo – ludzie*, Sulechów 2015, s. 276.

³⁴ Kwestie winy zob. art. 39–43 k.T.

sis verbis w przepisach k.k.woj. z 1928 r. (konkretnie w art. 30–32), zatem korzystanie z rozwiązań wskazanych w k.T. w tym zakresie było zbędne. Przy konstrukcji definicji przestępstwa wojskowego miały natomiast zastosowanie pozostałe cechy definicji przestępstwa z k.T., które w tym przypadku należało uzupełnić o elementy charakterystyczne dla prawa karnego wojskowego, czyli element podmiotowy (aczkolwiek nie przy wszystkich przestępstwach wojskowych miał on charakter *stricte* wyjątkowy/indywidualny) oraz element przedmiotowy, który zwracał uwagę na potrzebę zabezpieczenia w drodze odpowiedzialności karno-wojskowej szeroko rozumianego interesu Sił Zbrojnych.

Legalną definicję przestępstwa wojskowego umieszczono natomiast w kolejnej regulacji karno-wojskowej, tj. w k.k.woj. z 1932 r. Normatywny charakter tego kodeksu wynikał z kilku względów. W odróżnieniu bowiem od wcześniejszych regulacji karno-wojskowych prac nad tym kodeksem (prowadzonym w Sekcji Ustaw Departamentu Sprawiedliwości Ministerstwa Spraw Wojskowych) przewodniczył prawnik, a zarazem generał – J. Daniec (Szef Departamentu Sprawiedliwości MSWojsk. i Naczelnny Prokurator Wojskowy³⁵). Natomiast pod względem merytorycznym kodeks ten opierał się nie na dorobku legislacyjnym kodeksów zaborczych, lecz na założeniach polskiego kodeksu karnego³⁶ autorstwa Juliusza Makarewicza i Wacława Makowskiego, którego opracowanie – jak podkreśla się w literaturze przedmiotu – było sprawą wręcz honorową³⁷.

Zgodnie z intencją ustawodawcy przestępstwami wojskowymi w myśl postanowień k.k.woj. z 1932 r. były czyny „zabronione pod groźbą kary w części szczególnej kodeksu karnego wojskowego” (art. 1 k.k.woj. z 1932 r.), tj. penalizowane w ramach przepisów art. 34–108.

Definicja przestępstwa wojskowego miała zatem *stricte* formalny charakter, jako że nie zawierała elementów materialnych, odwołujących się do czynnika społecznej szkodliwości czynu (w tym przypadku społecznej szkodliwości przestępstwa wojskowego). Elementu tego do omawianej instytucji prawa karnego wojskowego nie można było recypować również z przepisów k.k. z 1932 r., mimo że jego część ogólna miała zastosowanie m.in. do przestępstw wojskowych (art. 6 k.k.woj. z 1932 r.). Wynikało to z tego, że we wskazanym okresie nie definiowano przestępstwa przez pryzmat jego materialnej istoty³⁸.

---

³⁵ L. Kania, *Kodyfikacja wojskowego prawa karnego materialnego w 1932 r. – geneza, przebieg prac, próba oceny (cz. I)*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2001, nr 2, s. 18–19.

³⁶ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 11 lipca 1932 r. Kodeks karny (Dz. U. Nr 60, poz. 571; dalej: k.k. z 1932 r.).

³⁷ L. Kania, *Służba sprawiedliwości...*, s. 277.

³⁸ L. Lernell, J. Sawicki, *Nauka prawa karnego, jej przedmiot i metoda* [w:] I. Andrejew, L. Lernell, J. Sawicki, *Prawo karne polski ludowej*, Warszawa 1954, s. 5 i n.; S. Śliwiński, *Przestępstwo (uwagi ogólne)* [w:] idem, *Prawo karne*, Warszawa 1946, s. 63.

Kwestia „społecznej szkodliwości czynu” nie była ujęta w żadnym przepisie k.k. z 1932 r. ani kodeksu postępowania karnego z 1928 r.³⁹ Na przestrzeni lat istniała jedynie w świadomości teoretyków prawa⁴⁰. Odniesienie bowiem do niej odnaleźć można np. w rozważaniach XVIII-wiecznego włoskiego prawnika i pisarza politycznego Cesarego Beccarii czy przedstawiciela XX-wiecznej polskiej myśli prawa karnego – Juliusza Makarewicza. Pierwszy z nich „szkodę wyrządzoną narodowi” postrzegał jako jedyną i prawdziwą miarę wagi przestępstwa⁴¹. Drugi zaś traktował ją jako kategorię ontologiczną przestępstwa, czyli jego istotę uzasadniającą sens kryminalizacji danych zachowań⁴², a nie określony ustawowo element, którego znikomy stopień szkodliwości przesądzałby o braku przestępności czynu⁴³.

Poza wspomnianym czynnikiem w postaci „bezprawności” przestępstwo wojskowe z k.k.woj. z 1932 r. cechował element „zawinienia”, jako że warunek ten (formułowany wprost w przepisach k.k. z 1932 r. wobec przestępstwa pospolitego – art. 14) wskutek braku odmiennego uregulowania na gruncie prawa karnego wojskowego miał także zastosowanie wobec przestępstwa wojskowego.

Normatywna definicja przestępstwa wojskowego była również zawarta w ostatnim z odrębnych aktów prawnych regulujących materię prawa karnego wojskowego, tj. w k.k.W.P.⁴⁴ Mimo że akt ten (w porównaniu do wcześniejszych regulacji karno-wojskowych) cechował się mniejszym liberalizmem, to w definicji „przestępstwa wojskowego” nie dokonano w nim istotnych zmian. Przeciwnie – pod względem techniczno-merytorycznym definicja przestępstwa wojskowego z k.k.W.P. stanowiła kopię definicji przestępstwa wojskowego zawartej uprzednio w treści przepisu art. 1 k.k.woj. z 1932 r. W myśl postanowień k.k.W.P. przestępstwem wojskowym

---

³⁹ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 19 marca 1928 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 33, poz. 313).

⁴⁰ M. Smarzewski, *O społecznej szkodliwości czynu w polskim prawie karnym*, „Roczniki Nauk Prawnych” 2013, nr 3, s. 66.

⁴¹ C. Beccaria, *O przestępstwach i karach*, tłum. E.S. Rappaport, Warszawa 1952, s. 73.

⁴² J. Makarewicz, *Kodeks karny z komentarzem*, Lwów 1932, s. 1.

⁴³ T. Kaczmarek, *O próbach reinterpretacji pojęcia społecznej szkodliwości czynu w okresie zmian ustrojowych (na marginesie książki Roberta Zawłockiego)* [w:] V. Konarska-Wrzosek, J. Lachowski, J. Wójcikiewicz (red.), *Węzłowe problemy prawa karnego, kryminologii i polityki kryminalnej. Księga pamiątkowa ofiarowana profesorowi Andrzejowi Markowi*, Warszawa 2010, s. 125; T. Bojarski, *Funkcje pojęcia społecznej szkodliwości czynu* [w:] Z. Cwiągalski, G. Artymiak, *Współzależność prawa karnego materialnego i procesowego. W świetle kodyfikacji karnych z 1997 r. i propozycji ich zmian*, Warszawa 2009, s. 21–22.

⁴⁴ O genezie polskiego ustawodawstwa karno-wojskowego uchwalonego w czasie powojennym: A. Tarnowski, *Geneza nowego polskiego ustawodawstwa wojskowego*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1945, nr 1, s. 3–10; M. Muszkat, *Podstawowe zasady kodeksu karnego Wojska Polskiego*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1945, nr 1, s. 14–23; idem, *Na marginesie nowego wojskowego ustawodawstwa karnego*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1945, nr 2, s. 63–74; idem, *Kodeks karny Wojska Polskiego*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1946, nr 4, s. 189–197.

był bowiem „czyn zabroniony pod groźbą kary w części szczególnej niniejszego kodeksu” (art. 8 k.k.W.P.)⁴⁵, czyli czyn penalizowany w przepisach art. 85–187. Choć definicja ta literalnie miała charakter *stricte* formalny (co wynikało z przyczyn analogicznych do tych, które występowały w czasie obowiązywania k.k.woj. z 1932 r.), to w ówczesnej literaturze przedmiotu przestępstwo wojskowe zaczęto postrzegać jako czyn „społecznie szkodliwy”⁴⁶.

Ponadto przestępstwo wojskowe z k.k.W.P. musiało być czynem zawinionym, co tym razem wynikało wprost z postanowień tego kodeksu (art. 12 k.k.W.P.). Nie było więc potrzeby recypowania jej z przepisów k.k. z 1932 r. – tak jak miało to miejsce w czasie obowiązywania k.k.woj. z 1932 r.

Podsumowując tę część analizy instytucji przestępstwa wojskowego, można stwierdzić, że prawo karno-wojskowe zadekretowane w przytoczonych aktach normujących kwestie karno-materialne *expressis verbis* dotyczyło pewnych grup osób oraz odnosiło się do pewnego rodzaju przestępstwa, tj. *delicta militaria*⁴⁷.

Na płaszczyźnie przestępstwa wojskowego między postanowieniami przywoływanych regulacji karno-wojskowych (poza okolicznością przytoczoną wyżej) można było zauważyć również inne cechy wspólne omawianej instytucji. W treści przedmiotowych aktów karno-wojskowych doszło bowiem do kategoryzacji przestępstw na dwa działy: „na przestępstwa wojskowe oraz na przestępstwa pospolite, [...] [które obejmowały czyny zabronione – A.Z.] pod groźbą kary [ujęte – A.Z.] w innych ustawach karnych obowiązujących poza kodeksem karnym wojskowym”⁴⁸ (np. art. 2–4, 6 lub 19 rozporządzenia z 1920 r.; art. 8 i 9 k.k.woj. z 1928 r.; art. 6 § 2 k.k.woj. z 1932 r. czy art. 9 § 1 k.k.W.P.). We wskazanych regulacjach karno-wojskowych silnie akcentowano samoistność i niezależność tych kategorii oraz to, że nie należało postrzegać ich jako instytucji synonimicznych, lecz jako dwa autonomiczne rodzaje przestępstw.

Co ciekawe, w przywołanych aktach prawnych ustawodawca posługiwał się pojęciem przestępstwa wojskowego na dwa sposoby: albo określał nim pewną kategorię normatywną (art. 1 k.k.woj. z 1932 r. i art. 8 k.k.W.P.), albo traktował je jako instytucję, której desygnatów należało szukać w innych aktach prawnych (k.k.woj. z 1928 r.). Niezależnie jednak od sposobu użycia przedmiotowego pojęcia kodeksowo było ono wówczas definiowane tylko od strony formalnej.

Wspólnym elementem wszystkich przestępstw wojskowych zawartych w odrębnych regulacjach karno-wojskowych był również ich podmiot (który rozumiano jako osobę posiadającą określone cechy) i przedmiot (tj. szeroko pojęty interes Sił

⁴⁵ H. Aratyn, A. Zawirski, *Ogólne pojęcie przestępstwa wojskowego* [w:] eidem, *Wojskowe prawo karne*, Warszawa 1960, s. 7.

⁴⁶ J. Lipczyński, *Prawo karne wojskowe materialne. Część I: przestępstwo*, Kraków 1951, s. 41.

⁴⁷ Ibidem, s. 1.

⁴⁸ M. Buszyński, B. Matzner, K. Muller, *Komentarz do art. 1 k.k.woj. z 1932 r.* [w:] eidem, *Kodeks karny wojskowy z komentarzem*, Warszawa 1933, s. 20.

Zbrojnych, przejawiający się m.in. w: porządku pełnienia służby wojskowej, przestrzeganiu dyscypliny wojskowej czy subordynacji wojskowej).

Przestępstwa wojskowe zawarte w odrębnych wojskowych kodeksach karnych miały *stricte* indywidualny charakter. Wynikało to ze szczególnych właściwości podmiotu przestępstwa wojskowego, do którego na płaszczyźnie kodeksowej odnoszono się albo pojedynczym słowem, np. „żołnierz” (art. 46 k.k.woj. z 1928 r., art. 60 k.k.woj. z 1932 r., art. 104 k.k.W.P.), „oficer” (art. 64 k.k.woj. z 1928 r., art. 99 k.k.woj. z 1932 r.), „oficer jednostki” (art. 113 k.k.W.P.), „przełożony” (art. 102 k.k.woj. z 1928 r., art. 169 k.k.W.P.), „dowódca” (art. 105 i 107 k.k.W.P.), albo całym wyrażeniem/zwrotem, które jednoznacznie charakteryzowało osobę sprawcy czynu zabronionego, np. „Kto obraża podwładnego...” (art. 106 k.k.woj. z 1928 r.), „Kto czynnie targnie się na przełożonego...” (art. 81 k.k.woj. z 1928 r.), „Kto obraża przełożonego...” (art. 75 k.k.woj. z 1928 r.).

Indywidualne zabarwienie przestępstw wojskowych nie w każdym przypadku było jednak wprost wyrażone w treści wojskowego przepisu prawnokarnego. W oddzielnych regulacjach karno-wojskowych zawarte były również przestępstwa wojskowe, których (zdawać by się mogło) mógł się dopuścić każdy, nawet osoba niebędąca w chwili popełnienia czynu w czynnej służbie wojskowej. Wojskową odpowiedzialność karną ponosił zatem np. poborowy, a więc osoba mająca dopiero zacząć czynną służbę wojskową, jeżeli podejmował on działania mające na celu całkowite lub częściowe uchYLENIE się od obowiązku wojskowego (art. 67 k.k.woj. z 1928 r.) bądź jeżeli nie stawiał się do służby wojskowej po uprzednim powołaniu go lub publicznym wezwaniu (art. 45 k.k.woj. z 1932 r., art. 117 k.k.W.P.).

Niemniej w literaturze przedmiotu tamtych lat słusznie podkreślano, że przestępstwa wojskowe penalizowane w ramach polskich oddzielnych aktów karno-wojskowych zawsze stanowiły *delictum proprium* – „i to nawet w tych wypadkach, gdy dany artykuł części szczególnej [kodeksu – A.Z.] za podmiot [...] [uważał – A.Z.] kogokolwiek bądź”⁴⁹. Podmiot przestępstwa wojskowego za każdym razem był bowiem ograniczony do konkretnych osób wskazanych bezpośrednio w treści przepisów karno-wojskowych, zaś w ramach *delictum proprium* na omawianej płaszczyźnie w przepisach tych dokonywano dalszej charakterystyki owego podmiotu, która prowadziła z kolei do jego limitacji i ukształtowania kategorii „szczególnego podmiotu przestępstwa wojskowego” – jako podmiotu właściwego dla ogółu przepisów penalizujących przestępstwa wojskowe⁵⁰.

Ponadto przestępstwa wojskowe umieszczone w przywołanych regulacjach karno-wojskowych były zawsze dwudzielne. Choć wyraźnie odróżniono zbrodnie wojskowe od występków wojskowych, to w czasie obowiązywania k.k.woj. z 1928 r.

⁴⁹ J. Lipczyński, *Prawo karne wojskowe...*, s. 46.

⁵⁰ *Ibidem*.

w regulacji kodeksowej nie wskazano wszystkich warunków ich rozgraniczenia. W celu ustalenia przedmiotowego kryterium polaryzacji należało zatem odwołać się do przepisów pozakodeksowych, a konkretnie do treści przepisów k.T. oraz wydanych do niego tzw. przepisów przechodnich, które określały, w jakim zakresie kodeks ten miał tymczasowo obowiązywać na terytorium Rzeczypospolitej (a konkretnie na terytorium Generalnego Gubernatorstwa Warszawskiego i Lubelskiego)⁵¹.

Natomiast w pozostałych omawianych aktach prawnych, tj. w k.k.woj. z 1932 r. i k.k.W.P., ustawodawca wyraźnie określił warunki rozróżnienia zbrodni wojskowych⁵² i występków wojskowych⁵³. Jak wspomniano, ich polaryzacji dokonywano według rodzaju i wysokości sankcji przewidzianej za dany czyn zabroniony. Warto zauważyć, że dokonywane na przestrzeni lat zmiany w katalogu kar zasadniczych (dzisiaj kar kryminalnych) siłą rzeczy przekładały się na zmianę treści kar stanowiących kryterium rozróżnienia zbrodni wojskowych i występków wojskowych.

Pojęcie przestępstwa wojskowego według kodeksu karnego z 1969 r.

Normatywna granica między przestępstwem wojskowym a przestępstwem (wówczas określanym jako „przestępstwo pospolite”) została zatarta 1 stycznia 1970 r., tj. wraz z wejściem w życie k.k. z 1969 r. Na mocy jego postanowień uchylono m.in. k.k.W.P., a wojskowe przepisy karne skodyfikowano w jednym akcie prawnym z przepisami karnymi o charakterze powszechnym; czym odstąpiono od wieloletniej tradycji dekretowania kwestii karno-wojskowych w odrębnych aktach prawnych.

Ponadto w k.k. z 1969 r. (ani w jego części ogólnej, ani w części wojskowej) nie umieszczono definicji pojęcia „przestępstwo wojskowe”, co wyraźnie różniło tę

---

⁵¹ W oparciu o przepisy k.T. oraz wydane do nich tzw. przepisy przechodnie można było przyjąć, że „zbrodnią wojskową” z k.k.woj. z 1928 r. były czyny zabronione zagrożone karą śmierci (poprzez rozstrzelanie – art. 10 pkt 1 k.k.woj. z 1928 r.) lub zamknięcia w ciężkim więzieniu, zaś „występkiem wojskowym” były czyny zabronione zagrożone karą aresztu wojskowego (art. 7 k.k.woj. z 1928 r.), karą zamknięcia w więzieniu zastępującym dom poprawy (tj. na czas od roku do 6 lat), a także karą więzienia lub twierdzy. Zob. *Kodeks karny z r. 1903 (przekład z rosyjskiego) z uwzględnieniem zmian i uzupełnień obowiązujących w Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 1 maja 1921 r.*, Warszawa 1922, s. V–VI i s. 2 (18); E. Mecnarowski, E. Sasaki, M. Buszyński, B. Matzner, *Komentarz do art. 7 k.k.woj. z 1928 r.* [w:] *eidem, Kodeks karny wojskowy*, Warszawa 1928, s. 14.

⁵² Zarówno w k.k.woj. z 1932 r., jak i k.k.W.P. „zbrodnią wojskową” były czyny zabronione zagrożone karą śmierci lub karą więzienia powyżej 5 lat (art. 2 k.k.woj. z 1932 r., art. 10 k.k.W.P.).

⁵³ W myśl postanowień k.k.woj. z 1932 r. „występkiem wojskowym” były czyny zabronione zagrożone: karą więzienia do 5 lat (*argumentum a contrario*), karą twierdzy czy karą aresztu wojskowego (art. 2 k.k.woj. z 1932 r. w zw. z art. 12 § 1 lit. c) i d) k.k.woj. z 1932 r.), zaś w myśl postanowień k.k.W.P. „występkiem wojskowym” były czyny zabronione zagrożone: karą więzienia poniżej 5 lat (*argumentum a contrario*), karą aresztu lub karą skierowania do oddziału karnego (art. 10 k.k.W.P. w zw. z art. 34 lit. c) i d) k.k.W.P.).

regulację od postanowień odrębnych wojskowych kodeksów karnych, które przedmiotowej definicji nadawały normatywny charakter.

Dlatego od chwili wejścia w życie k.k. z 1969 r. określenie zakresu merytorycznego pojęcia „przestępstwo wojskowe” wymagało dwuetapowego procesu. Najpierw należało bowiem ustalić (na podstawie treści przepisów zawartych w części ogólnej omawianej regulacji karnej), czym było przestępstwo (wówczas określane mianem „przestępstwo pospolite”), a następnie definicję tę należało uzupełnić o aspekty podmiotowo-przedmiotowe odróżniające wojskowe prawo karne od norm prawa karnego powszechnego.

Przestępstwo wojskowe (niezmiennie bowiem od lat i niezależnie od jego kodeksowego ujęcia, czy to w ramach oddzielnych regulacji karno-wojskowych, czy kodyfikacji karnych, z wyodrębnioną jedynie częścią wojskową) zawsze stanowiło szczególny rodzaj przestępstwa. Dlatego „[p]rzy określaniu przestępstwa wojskowego [...] [należało – A.Z.] brać za punkt wyjściowy ogólne pojęcie przestępstwa [...] [gdyż – A.Z.] [p]odstawowe cechy, określające przestępstwo w ogóle [...] [były – A.Z.] właściwe również przestępstwom wojskowym”⁵⁴.

W czasie obowiązywania k.k. z 1969 r. pod pojęciem „przestępstwo” (tj. „przestępstwo pospolite”) rozumiano „czyn społecznie niebezpieczny, o znamionach ustawowych, bezprawny, zawiniony i zagrożony karą w ustawie”⁵⁵. Ponadto w ówczesnej doktrynie prawa karnego wskazywano, że owo społeczne niebezpieczeństwo czynu powinno być wyższe niż znikome⁵⁶. Podkreślano też, że cechy przestępstwa pospolitego zawarte były w regulacji kodeksowej albo bezpośrednio (art. 1 k.k. z 1969 r.), albo pośrednio; wówczas wynikały one z odpowiedniego zestawienia przepisów kodeksu (w tym przypadku przepisów w kombinacji art. 1, 6 i 120 § 1 oraz art. 1 i 26 k.k. z 1969 r.)⁵⁷. Wraz z uchwaleniem k.k. z 1969 r. pojęcie „przestępstwo” (a konkretnie „przestępstwo pospolite”) kodeksowo definiowano więc już nie tylko od strony formalnej (jak miało to miejsce w czasie obowiązywania k.k. z 1932 r.), ale także materialnej⁵⁸.

Przestępstwa pospolite dzieliły się na zbrodnie, tj. czyny zagrożone karą pozbawienia wolności na czas nie krótszy od 3 lat albo karą surowszą (art. 5 § 2 k.k. z 1969 r.), i występki, czyli czyny zagrożone karą przekraczającą: 3 miesiące pozba-

---

⁵⁴ W.M. Czchikwadze, § 2 definicja przestępstwa wojskowego [w:] idem, *Radzieckie prawo karne wojskowe. Część ogólna*, Warszawa 1952, s. 139; idem, *Ogólne pojęcie przestępstwa wojskowego*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1950, nr 1, s. 24.

⁵⁵ W. Świda, *Pojęcie przestępstwa* [w:] idem, *Prawo karne*, Warszawa 1978, s. 117 i n. (gdzie odstąpiono od czysto formalnego określenia przestępstwa); podobnie: I. Andrejew, *Definicja przestępstwa* [w:] idem, *Polskie prawo karne w zarysie*, Warszawa 1970, s. 65.

⁵⁶ K. Buchała, *Pojęcie przestępstwa* [w:] idem, *Prawo karne materialne*, Warszawa 1980, s. 167.

⁵⁷ Ibidem.

⁵⁸ J. Śliwowski, *Istota przestępstwa* [w:] idem, *Prawo karne*, Warszawa 1975, s. 56–69.

wienia wolności, 3 miesiące ograniczenia wolności lub 5000 zł kary grzywny (art. 5 § 3 k.k. z 1969 r.). Podziału tego dokonano według kryterium rodzaju i wysokości sankcji przewidzianej za dany czyn.

Przepisy części ogólnej k.k. z 1969 r. dotyczące przestępstw pospolitych, a także przepisy określające kryteria ich podziału (z uwagi na ciężar gatunkowy) miały również zastosowanie na płaszczyźnie wojskowej (art. 289 § 1 k.k. z 1969 r.).

Warto podkreślić, że żaden z przepisów k.k. z 1969 r. nie odnosił się do kary aresztu wojskowego jako kryterium podziału przestępstw wojskowych. Mając jednak na uwadze sposób ukształtowania przepisów prawno-karnych w omawianej regulacji kodeksowej, należy stwierdzić, że było to rozwiązanie słuszne. Kara aresztu wojskowego (jako kolejny rodzaj kary zasadniczej) nie występowała bowiem w sankcjach przepisów penalizujących określone typy przestępstw wojskowych⁵⁹. Jej orzeczenie warunkowane było koniecznością ustawowego zagrożenia danego typu przestępstwa karą pozbawienia wolności w wymiarze nieprzekraczającym 5 lat, przy czym orzeczona za nie kara nie mogła być surowsza niż 2 lata pozbawienia wolności (art. 293 § 1 k.k. z 1969 r.). Tylko w takim przypadku sąd *meriti* mógł wobec żołnierza lub osoby powołanej do pełnienia służby wojskowej orzec karę zasadniczą aresztu wojskowego. Natomiast jej maksymalny wymiar (tj. od 3 miesięcy do 2 lat – art. 293 § 2 k.k. z 1969 r.) oraz fakt, że była ona wówczas postrzegana jako odmiana kary pozbawienia wolności (art. 293 § 4 k.k. z 1969 r.)⁶⁰, pozwalały przyjąć, że kara aresztu wojskowego pośrednio (gdyż nie wynikało to *expressis verbis* z sankcji przepisu prawno-karnego) współtworzyła katalog rodzajowy kar właściwych dla występów wojskowych.

Jak już zauważono, w czasie obowiązywania k.k. z 1969 r. określenie desygnatów definicji przestępstwa wojskowego było procesem dwuetapowym, gdyż definicję przestępstwa (a konkretnie przestępstwa pospolitego) należało uzupełnić o elementy podmiotowo-przedmiotowe, które różniły wojskowe prawo karne od norm prawa karnego powszechnego.

Podmiotem przestępstw wojskowych umieszczonych w k.k. z 1969 r. (tj. w szczególności jego rozdziałach tzw. części wojskowej) mógł być w zasadzie tylko żołnierz⁶¹,

---

⁵⁹ I. Andrejew, *Odrębności w rodzajach kar i ich stosowaniu* [w:] idem, *Polskie prawo karne w zarysie*, Warszawa 1980, s. 456.

⁶⁰ K. Mioduski, *Komentarz do art. 293 k.k.*, J. Bafia, K. Mioduski, M. Siewierski, *Kodeks karny...*, s. 661 i n.; I. Andrejew, *Komentarz do art. 293 k.k.* [w:] idem, *Kodeks karny. Krótki komentarz*, Warszawa 1981, s. 246; idem, *Komentarz do art. 293 k.k.* [w:] idem, *Kodeks karny. Krótki komentarz*, Warszawa 1988, s. 259; uchwała SN IW z 13 grudnia 1973 r., U 11/70, Wytyczne i Uchwały Izby Karnej i Wojskowej Sądu Najwyższego za okres od 01.01.1970 r. do 30.06.1980 r., poz. 14, s. 176.

⁶¹ W wyjątkowych sytuacjach, gdy wyraźnie tak stanowiła ustawa, podmiotem przestępstwa wojskowego mogła być również inna osoba, tak: J. Muszyński, *Wojskowe prawo karne materialne* [w:] L. Łustaczak (red.), *Podstawowe wiadomości o prawie wojskowym*, Warszawa 1969, s. 183.

i to w czynnej służbie wojskowej (art. 289 k.k. z 1969 r.)⁶². Wyrażona na płaszczyźnie podmiotu przestępstwa wojskowego limitacja była podstawą odróżnienia tego typu przestępstw od przestępstw pospolicznych, których podmiotem mógł być w zasadzie każdy obywatel, także żołnierz. Niektóre z przestępstw wojskowych zawierały w swej treści dalsze wyłączenia podmiotowe, przez co odnosiły się do węższego kręgu podmiotów objętych danym typem⁶³.

Należy również zauważyć, że na 3 lata przed wejściem w życie k.k. z 1969 r., tj. u schyłku obowiązywania k.k.W.P., ze wskazanej regulacji karno-wojskowej wyłączono przestępstwa, które choć związane były z zagrożeniem lub naruszeniem powszechnego obowiązku obrony, to nie miały jednak *stricte* wojskowego charakteru – z uwagi na ich sprawcę, którym była osoba niemająca statusu żołnierza w chwili popełnienia czynu. Przestępstwa te skodyfikowano poza regulacją kodeksową, tj. w przepisach karnych zawartych w ustawie z 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej⁶⁴. Ustawa ta penalizacją obejmowała m.in. czyny przestępcze osób: (1) niezwiązanych organizacyjnie z kolektywem wojskowym, (2) zobowiązanych do rejestracji w odpowiednim organie wojskowym, (3) dopiero powołanych do pełnienia czynnej służby wojskowej, tj. poborowych⁶⁵ (przy czym za uchylanie się od służby wojskowej ponosili oni odpo-

---

⁶² S.M. Przyjemski, *Glosa do wyroku SN IW z 18.01.1983, N 46/83*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1985, nr 1, s. 111–114. Wskazano w niej, że podmiotem przestępstwa wojskowego nie była osoba zwolniona z czynnej służby wojskowej i konwojowana do ZK w celu odbycia kary pozbawienia wolności (inaczej SN: *Wyrok SN IW z 18.01.1984 r., N 46/83*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1985, nr 1, s. 106); zaś chwilą zwolnienia z czynnej służby wojskowej było opuszczenie przezeń wraz z konwojem jednostki wojskowej lub wyznaczonego miejsca przebywania: uchwała SN IW z 14 listopada 1985 r., U 3/85, „Biuletyn Orzeczniczy IWSN” 1985, nr 10–12, s. 5–9.

⁶³ Dotyczyło to dyspozycji art. 303 § 1–4 k.k. z 1969 r. (penalizującego samowolne oddalenie się). Przepis ten nie miał bowiem zastosowania do: oficerów, chorążych, żołnierzy służby zawodowej i okresowej (art. 303 § 6 k.k. z 1969 r.). Niektórzy przedstawiciele ówczesnej doktryny prawa karnego wskazują, że przedmiotową limitacją objęci byli także żołnierze służby nadterminowej. Zob. H. Popławski, R. Skarbek, *Przestępstwa wojskowe* [w:] H. Popławski, R. Skarbek, Z. Szczurek, *Prawo karne wojskowe i skarbowe*, Gdańsk 1983, s. 38.

⁶⁴ Ustawa z 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (Dz. U. Nr 44, poz. 220; dalej: u.p.o.o.PRL).

⁶⁵ W myśl art. 200 u.p.o.o.PRL pod właściwość sądów wojskowych podciągnięto przestępstwa zawarte w przedmiotowej ustawie, lecz polegające na: niezgłoszeniu się poborowego do odbycia czynnej służby wojskowej (art. 188 u.p.o.o.PRL), uporczywym niezgłaszaniu się do służby wojskowej (art. 189 u.p.o.o.PRL) albo przestępstwa popełnione w czasie bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa państwa, mobilizacji lub wojny i polegające na: podjęciu przez obywatela obowiązków w obcym wojsku lub organizacji wojskowej (art. 192 ust. 3 u.p.o.o.PRL), uchylaniu się od obowiązku służby wojskowej przez obywatela przebywającego czasowo za granicą (art. 193 u.p.o.o.PRL), niezgłoszeniu się do służby wojskowej (art. 194 u.p.o.o.PRL), uchylaniu się od obowiązku służby wojskowej (art. 195 u.p.o.o.PRL). Sprawcy tych przestępstw ponosili zatem odpowiedzialność karno-wojskową; i taki stan rzeczy trwał aż do czasu wejścia w życie k.k. z 1997 r.

wiedzialność na zasadach karno-wojskowych). Taki sposób dekretacji przedmiotowej materii powtórzono także w k.k. z 1969 r., dlatego zawarte w nim przestępstwa wojskowe miały wyeksponowany indywidualny charakter.

Jeśli zaś chodzi o element przedmiotowy, to w odróżnieniu od innych przestępstw (tj. przestępstw pospolitych) przedmiotem przestępstw wojskowych był szeroko rozumiany interes służby wojskowej⁶⁶ i Sił Zbrojnych. Przez ów interes rozumiano: gotowość i zdolność bojową Sił Zbrojnych, wojskowe stosunki społeczne (właściwe jedynie dla kolektywu wojskowego), dyscyplinę wojskową i ustalony porządek odbywania służby wojskowej. Natomiast związek między przestępstwem wojskowym a uwarunkowaniami służby wojskowej miał bezpośrednie przełożenie na kształt i treść znamion tych przestępstw⁶⁷.

Mimo braku wskazania w k.k. z 1969 r. normatywnej definicji przestępstwa wojskowego jego specyfika przejawiała się w specjalnym (tj. indywidualnym) podmiocie przestępstwa oraz specjalnym przedmiocie przestępstwa. Byt przestępstwa wojskowego zależał bowiem od łącznego wystąpienia dwóch rodzajów elementów: 1) elementów ogólnych (zawartych w części ogólnej k.k. z 1969 r.) charakteryzujących przestępstwo pospolite, 2) elementów podmiotowo-przedmiotowych właściwych dla służby wojskowej. Słusznie bowiem podkreślano w literaturze, że „czyny przestępne, dokonane nawet przez osoby wojskowe, lecz nie skierowane bezpośrednio przeciw dyscyplinie wojskowej [...] nie [były – A.Z.] przestępstwami wojskowymi [...]. I przeciwnie, czyny przestępne chociażby skierowane przeciw porządkowi wojskowemu, lecz dokonane nie przez żołnierzy również nie [mogły być – A.Z.] uznane za przestępstwa wojskowe [...]”⁶⁸.

Mimo to ustawodawca w k.k. z 1969 r. nie zdecydował się na kodeksowe zadekretowanie definicji przestępstwa wojskowego, jednak od chwili wejścia w życie tego kodeksu zaczęło ono funkcjonować jako kategoria indywidualna o właściwościach nie tylko formalnych, ale także materialnych.

Podsumowanie

Analiza prawno-historyczna instytucji przestępstwa wojskowego pozwala na sformułowanie wniosku, że w systemie prawa karnego *sensu largo* miała ona ugruntowaną prawnie pozycję. Natomiast polaryzacja między pojęciem przestępstwa wojskowego a pojęciem przestępstwa, które w okresie dwudziestolecia międzywojennego oraz w czasie obowiązywania k.k.W.P. określane było mianem „przestępstwo pospolite”, była wyraźnie widoczna. Z tej przyczyny tym bardziej zastanawia zmiana

⁶⁶ H. Popławski, R. Skarbek, *Przestępstwa wojskowe...*, s. 38.

⁶⁷ K. Buchała, *Ogólna charakterystyka części wojskowej* [w:] idem, *Prawo karne materialne*, Warszawa 1980, s. 759.

⁶⁸ W.M. Czchikwadze, *Ogólne pojęcie przestępstwa...*, s. 25.

stosunku ustawodawcy do omawianej instytucji w postaci odejścia od kodeksowego ujęcia definicji przestępstwa wojskowego, a tym samym przyznania mu cechy normatywności, co w szeroko rozumianym systemie prawa karnego obowiązuje od chwili wejścia w życie k.k. z 1969 r. oraz zastąpienia go nowym, obecnie obowiązującym k.k.

Do dziś bowiem nie doszło do zmiany warunków podmiotowo-przedmiotowych zacierających różnicę jakościową między kategorią przestępstwa (określanego obecnie mianem „przestępstwo powszechne”) a instytucją przestępstwa wojskowego.

Negatywną ocenę braku normatywnej definicji przestępstwa wojskowego *de lege lata* można również wywieść z przyjętego w k.k. ujęcia kary aresztu wojskowego. Obecnie występuje ona bowiem jako kara zamienna (art. 329 k.k., co było charakterystyczne dla k.k. z 1969 r.), lecz z powodzeniem funkcjonuje także w sankcjach przepisów penalizujących określone typy przestępstw wojskowych, jako alternatywa sankcja dla kary pozbawienia wolności. To z kolei podkreśla odrębność instytucji systemu prawa karno-wojskowego (tj. karą aresztu wojskowego) i instytucji systemu prawa karno-powszechnego (tj. karą pozbawienia wolności).

Z tej przyczyny można wnioskować o normatywne ujęcie różnicy między kategorią przestępstwa wojskowego a kategorią przestępstwa (tj. przestępstwa powszechnego). Nie są one bowiem (z uwagi na aspekty podmiotowo-przedmiotowe właściwe dla prawa karnego wojskowego) tożsame ani tym bardziej synonimiczne. Wręcz przeciwnie. Spośród innych rodzajów przestępstw przestępstwo wojskowe wyróżnia jego podmiot i przedmiot zamachu przestępnego. Wprawdzie różnice te nie dotyczą istoty przestępstwa – gdyż przestępstwo wojskowe musi wpisywać się w ogólne ramy właściwe dla pojęcia „przestępstwo” (jako czynu charakteryzującego się określonym stopniem społecznej szkodliwości, którego znamiona zawarto w ustawie) – to są szczególnie widoczne przy analizie istoty przestępstwa wojskowego, które wyraźnie (zarówno treścią, jak i podmiotem) różni się od istoty każdego innego przestępstwa.

Można zatem uznać, że niezmiennie od lat i niezależnie od sposobu dekretacji każde przestępstwo wojskowe było – czy nadal jest – jednocześnie przestępstwem, zaś nie każde przestępstwo (przestępstwo pospolite/przestępstwo powszechne) było – czy nadal jest – jednocześnie przestępstwem wojskowym.

Co więcej, nieposługiwanie się w sposób formalny (tj. na płaszczyźnie kodeksowej) pojęciem przestępstwa wojskowego nie stanowi dla teoretyków prawa karnego uzasadnienia nieużywania tego pojęcia w dyskursie naukowym i publicystycznym. W różnego rodzaju opracowaniach można bowiem znaleźć wypowiedzi, które wprost odnoszą się do przestępstwa wojskowego jako szczególnego rodzaju przestępstwa⁶⁹, co z kolei uzasadnia byt tej instytucji.

⁶⁹ Tak: T. Leśko, S. Rybarczyk, *Pojęcie przestępstwa wojskowego [w:] eidem, Prawo wojskowe PRL*, t. II, Warszawa 1987, s. 54 i n.; S. Rybarczyk, § 3 *Kary zasadnicze [w:] idem, Zarys prawa wojskowego*.

Argumentów przemawiających za koniecznością nadania instytucji przestępstwa wojskowego cechy normatywności należy szukać również w treści aktów prawa międzynarodowego łączących Rzeczpospolitą Polską z innymi krajami. Wyraźnie wyodrębnia się w nich bowiem zarówno pojęcie przestępstwa wojskowego, jak i w pewnym stopniu jego normatywną treść. Przykładowo można powołać się na postanowienia Europejskiej Konwencji o Ekstradycji z 13 grudnia 1957 r.⁷⁰, w której wskazano: „Wydanie za przestępstwa wojskowe, nie będące przestępstwami popolitymi, jest wyłączone z zakresu stosowania niniejszej konwencji” (art. 4). Do przedmiotowej instytucji *expressis verbis* nawiązano także w treści umowy międzynarodowej z 26 lutego 2004 r. o wzajemnej pomocy w sprawach karnych zawartej między RP a Królestwem Tajlandii⁷¹. Zapisano w niej: „Niniejsza umowa nie ma zastosowania do [...] przestępstw wojskowych. Dla celów niniejszej Umowy przestępstwa wojskowe polegają na naruszeniu prawa wojskowego i nie stanowią przestępstw w świetle powszechnego prawa karnego” (art. 1 ust. 6).

Zawarcie w regulacji kodeksowej normatywnej definicji przestępstwa wojskowego jawi się więc jako zadanie *de lege ferenda*. Jego realizacja przyczyni się nato-

---

Prawo karne wojskowe, t. IV, Warszawa 1974, s. 61 i n.; W.M. Czchikwadze, *Ogólne pojęcie przestępstwa...*, s. 17 i n.; idem, § 2 *definicja przestępstwa...*, s. 139 i n.; J. Muszyński, § 2 *Przestępstwo wojskowe* [w:] idem, *Prawo karne wojskowe państw socjalistycznych*, Warszawa 1967, s. 35 i n.; idem, *Pojęcie przestępstwa wojskowego i wojskowego przewinienia dyscyplinarnego* [w:] idem, *Przestępstwo wojskowe a przewinienie dyscyplinarne w polskim prawie wojskowym*, Warszawa 1979, s. 11 i n.; idem, *Przedmiot przestępstw wojskowych*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1967, nr 3, s. 279 i n.; H. Aratyn, A. Zawirski, *Ogólne pojęcie przestępstwa...*, s. 7; H. Popławski, R. Skarbek, *Przestępstwo...*, s. 38 i n.; A. Ziółkowska, *Pojęcie przestępstwa...*, s. 89 i n.; S.M. Przyjemski, *Przestępstwa tzw. wojskowe* [w:] idem, *Prawo karne wojskowe*, Gdańsk 1999, s. 105 i n.; K. Chałubińska-Jentkiewicz, *Przestępstwa wojskowe* [w:] M. Czurprik, M. Karpiuk (red.), *Prawo wojskowe*, Warszawa 2015, s. 210 i n.; M. Czyżak, *Pojęcie przestępstwa wojskowego* [w:] idem, *Odrębność polskiego prawa karnego wojskowego wobec prawa karnego powszechnego*, Warszawa 2010, s. 187 i n.; idem, *Pojęcie tzw. przestępstwa wojskowego w polskim prawie karnym*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2004, nr 3, s. 13 i n.; K. Mioduski, *Część wojskowa. Uwagi ogólne* [w:] J. Bafia, K. Mioduski, M. Siewierski, *Kodeks karny. Komentarz*, t. II, Warszawa 1987, s. 488; R. Góral, *Komentarz do art. 322 k.k.* [w:] idem, *Kodeks karny. Praktyczny komentarz z orzecnictwem*, Warszawa 2005, s. 530; M. Flemming, *Wprowadzenie* [w:] idem, *Kodeks karny – część wojskowa. Komentarz*, Warszawa 2000, s. 29; S.M. Przyjemski, *Część wojskowa* [w:] O. Górniok, S. Hoc, S.M. Przyjemski, *Kodeks karny. Komentarz*, t. III, Gdańsk 1999, s. 445; J. Wojciechowski, *Komentarz do art. 321 k.k.* [w:] idem, *Kodeks karny. Komentarz. Orzecznictwo*, Warszawa 1997, s. 563; A. Kamiński, *Komentarz do art. 317 k.k.* [w:] O. Górniok (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2006, s. 947; M. Jędrzejczyk, *Odpowiedzialność współsprawcy cywilnego przed sądem wojskowym za wojskowe przestępstwo indywidualne*, „Palestra” 2021, nr 1–2, s. 121 i n.; inaczej – niesłusznie: W. Sieracki, *Niektóre problemy ewolucji wojskowego prawa karnego (materiałnego) w okresie 1963–1983*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1983, nr 3, s. 235; uchwała SN z 20 grudnia 1976 r., U 5/76, OSNKW 1977, nr 1, poz. 2.

⁷⁰ Europejska Konwencja o Ekstradycji z 13 grudnia 1957 r., <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/re/1957-1.html> [dostęp: 24.05.2014].

⁷¹ Umowa z 26 lutego 2004 r. o wzajemnej pomocy w sprawach karnych, podpisana w Bangkoku między RP a Królestwem Tajlandii (Dz. U. z 2009 r. Nr 208, poz. 1607).

miast do wypełnienia obecnej luki w prawie, a także pomoże w – symbolicznym wprawdzie – usystematyzowaniu instytucji prawa karnego wojskowego oraz zharmonizowaniu przepisów prawa krajowego z postanowieniami aktów prawa międzynarodowego.

BIBLIOGRAFIA

Akty prawne

- Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z 23 września 1944 r. – Kodeks Karny Wojska Polskiego (Dz. U. Nr 6, poz. 27 ze zm.).
- Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z 23 września 1944 r. Przepisy wprowadzające Kodeks Karny Wojska Polskiego (Dz. U. Nr 6, poz. 28).
- Dekret z 3 listopada 1936 r. Prawo karne skarbowe (Dz. U. Nr 84, poz. 581 ze zm.).
- Dekret z 11 kwietnia 1947 r. Prawo karne skarbowe (Dz. U. Nr 32, poz. 140 ze zm.).
- Europejska Konwencja o Ekstradycji z 13 grudnia 1957 r., <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/re/1957-1.html> [dostęp: 14.05.2024].
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 19 marca 1928 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 33, poz. 313).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 22 marca 1928 r. w sprawie Kodeksu karnego wojskowego (Dz. U. Nr 36, poz. 328 ze zm.).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 11 lipca 1932 r. Kodeks karny (Dz. U. Nr 60, poz. 571).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 21 października 1932 r. Kodeks karny wojskowy (Dz. U. Nr 91, poz. 765).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z 10 maja 1920 r. w przedmiocie wprowadzenia w życie Wojskowego Kodeksu Karnego (Dz. U. Nr 59, poz. 369 ze zm.).
- Uchwała SN IW z 13 grudnia 1973 r., U 11/70, Wytyczne i Uchwały Izby Karnej i Wojskowej Sądu Najwyższego za okres od 01.01.1970 r. do 30.06.1980 r., poz. 14.
- Uchwała SN z 20 grudnia 1976 r., U 5/76, OSNKW 1977, nr 1, poz. 2.
- Umowa z 26 lutego 2004 r. o wzajemnej pomocy w sprawach karnych, podpisana w Bangkoku między RP a Królestwem Tajlandii (Dz. U. z 2009 r. Nr 208, poz. 1607).
- Ustawa karna skarbowa z 13 kwietnia 1960 r. (Dz. U. Nr 21, poz. 123 ze zm.).
- Ustawa karna skarbowa z 26 października 1971 r. (Dz. U. Nr 28, poz. 260 ze zm.).
- Ustawa z 29 lipca 1919 r. o tymczasowym sądownictwie wojskowym (Dz.Pr.P.P. Nr 65, poz. 389).
- Ustawa z 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (Dz. U. Nr 44, poz. 220).
- Ustawa z 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 13, poz. 94 ze zm.).
- Ustawa z 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 2600).

Opracowania

- Andrejew I., *Definicja przestępstwa* [w:] I. Andrejew, *Polskie prawo karne w zarysie*, Warszawa 1970.
- Andrejew I., *Komentarz do art. 293 k.k.* [w:] I. Andrejew, *Kodeks karny. Krótki komentarz*, Warszawa 1981.
- Andrejew I., *Komentarz do art. 293 k.k.* [w:] I. Andrejew, *Kodeks karny. Krótki komentarz*, Warszawa 1988.
- Andrejew I., *Nowy kodeks karny. Z rozważań nad projektem*, Warszawa 1963.
- Andrejew I., *Odrębności w rodzajach kar i ich stosowaniu* [w:] I. Andrejew, *Polskie prawo karne w zarysie*, Warszawa 1980.
- Aratyn H., Zawirski A., *Ogólne pojęcie przestępstwa wojskowego* [w:] H. Aratyn, A. Zawirski, *Wojskowe prawo karne*, Warszawa 1960.
- Beccaria C., *O przestępstwach i karach*, tłum. E.S. Rappaport, Warszawa 1952.
- Berger-Pleńska D., *Plon dyskusji nad projektem kodeksu karnego*, „Problemy Kryminalistyki” 1963, nr 44–45, s. 487–503.
- Bojarski T., *Funkcje pojęcia społecznej szkodliwości czynu* [w:] Z. Cwiąkański, G. Artymiak, *Współzależność prawa karnego materialnego i procesowego. W świetle kodyfikacji karnych z 1997 r. i propozycji ich zmian*, Warszawa 2009.
- Bojarski T., *Polskie prawo karne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2006.
- Bradliński K., *Polskie kodeksy karne okresu międzywojnia*, „Studenckie Zeszyty Naukowe” 2018, nr 38, s. 33–44.
- Buchała K., *Ogólna charakterystyka części wojskowej* [w:] K. Buchała, *Prawo karne materialne*, Warszawa 1980.
- Buchała K., *Pojęcie przestępstwa* [w:] K. Buchała, *Prawo karne materialne*, Warszawa 1980.
- Buszyński M., Matzner B., Muller K., *Komentarz do art. 1 k.k.woj. z 1932 r.* [w:] M. Buszyński, B. Matzner, K. Muller, *Kodeks karny wojskowy z komentarzem*, Warszawa 1933.
- Chałubińska-Jentkiewicz K., *Przestępstwa wojskowe* [w:] M. Czupryk, M. Karpiuk (red.), *Prawo wojskowe*, Warszawa 2015.
- Czchikwadze W.M., *§ 2 definicja przestępstwa wojskowego* [w:] W.M. Czchikwadze, *Radzieckie prawo karne wojskowe. Część ogólna*, Warszawa 1952.
- Czchikwadze W.M., *Ogólne pojęcie przestępstwa wojskowego*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1950, nr 1, s. 17–56.
- Czyżak M., *Pojęcie przestępstwa wojskowego* [w:] M. Czyżak, *Odrębność polskiego prawa karnego wojskowego wobec prawa karnego powszechnego*, Warszawa 2010.
- Czyżak M., *Pojęcie tzw. przestępstwa wojskowego w polskim prawie karnym*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2004, nr 3, s. 13–23.
- Flemming M., *Wprowadzenie* [w:] M. Flemming, *Kodeks karny – część wojskowa. Komentarz*, Warszawa 2000.
- Frankowski S., *Wyobrażenia a rzeczywistość*, „Prawo i Życie” 1963, nr 6, s. 4–7.
- Góral R., *Komentarz do art. 322 k.k.* [w:] R. Góral, *Kodeks karny. Praktyczny komentarz z orzecnictwem*, Warszawa 2005.
- Gutaker K., *O nowym projekcie wojskowych przepisów karnych – mówi prezes Izby Wojskowej Sądu Najwyższego – płk Kazimierz Jankowski*, „Żołnierz Wolności” 1963, nr 40, s. 3.

- Jędrzejczak M., *Odpowiedzialność współsprawcy cywilnego przed sądem wojskowym za wojskowe przestępstwo indywidualne*, „Palestra” 2021, nr 1–2, s. 121–130.
- Kaczmarek T., *O próbach reinterpretacji pojęcia społecznej szkodliwości czynu w okresie zmian ustrojowych (na marginesie książki Roberta Zawłockiego)* [w:] V. Konarska-Wrzosek, J. Lachowski, J. Wójcikiewicz (red.), *Węzłowe problemy prawa karnego, kryminologii i polityki kryminalnej. Księga pamiątkowa ofiarowana profesorowi Andrzejowi Markowi*, Warszawa 2010.
- Kamieński A., *Komentarz do art. 317 k.k.* [w:] O. Górniok (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2006.
- Kania L., *Kodyfikacja wojskowego prawa karnego materialnego w 1932 r. – geneza, przebieg prac, próba oceny (cz. I)*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2001, nr 2, s. 12–34.
- Kania L., *Służba sprawiedliwości w Wojsku Polskim 1795–1945. Organizacja – prawo – ludzie*, Sulechów 2015.
- Kodeks karny z r. 1903 (przekład z rosyjskiego) z uwzględnieniem zmian i uzupełnień obowiązujących w Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 1 maja 1921 r.*, Warszawa 1922.
- Konarska-Wrzosek V., Marek A., *Prawo karne*, Warszawa 2019.
- Lachowski J., Marek A., *Prawo karne. Zarys problematyki*, Warszawa 2021.
- Lernell L., Sawicki J., *Nauka prawa karnego, jej przedmiot i metoda* [w:] I. Andrejew, L. Lernell, J. Sawicki, *Prawo karne polski ludowej*, Warszawa 1954.
- Leško T., Rybarczyk S., *Pojęcie przestępstwa wojskowego* [w:] T. Leško, S. Rybarczyk, *Prawo wojskowe PRL*, t. II, Warszawa 1987.
- Lipczyński J., *Prawo karne wojskowe materialne. Część I: przestępstwo*, Kraków 1951.
- Majewski Z.M., *Projektowanie zmiany w ustawach karnych wojskowych*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1932, nr 1, s. 14–20.
- Makarewicz J., *Kodeks karny z komentarzem*, Lwów 1932.
- Makowski W., *Komentarz do §1 Postanowień wstępnych* [w:] W. Makowski, *Kodeks karny wojskowy: z dodaniem ustaw i przepisów wprowadzających, przechodnich i uzupełniających oraz komentarza*, Warszawa 1921.
- Mecnarowski E., Sasaki E., Buszyński M., Matzner B., *Komentarz do art. 7 k.k.woj. z 1928 r.* [w:] E. Mecnarowski, E. Sasaki, M. Buszyński, B. Matzner, *Kodeks karny wojskowy*, Warszawa 1928.
- Mioduski K., *Część wojskowa* [w:] J. Bafia, K. Mioduski, M. Siewierski, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 1971.
- Mioduski K., *Część wojskowa. Uwagi ogólne* [w:] J. Bafia, K. Mioduski, M. Siewierski, *Kodeks karny. Komentarz*, t. II, Warszawa 1987.
- Mioduski K., *Komentarz do art. 293 k.k.*, [w:] J. Bafia, K. Mioduski, M. Siewierski, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 1971.
- Muszkat M., *Kodeks karny Wojska Polskiego*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1946, nr 4, s. 189–197.
- Muszkat M., *Na marginesie nowego wojskowego ustawodawstwa karnego*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1945, nr 2, s. 63–74.
- Muszkat M., *Podstawowe zasady kodeksu karnego Wojska Polskiego*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1945, nr 1, s. 14–23.

- Muszyński J., *§ 2 Przepęstwo wojskowe* [w:] J. Muszyński, *Prawo karne wojskowe państw socjalistycznych*, Warszawa 1967.
- Muszyński J., *Pojęcie przepęstwa wojskowego i wojskowego przewinienia dyscyplinarnego* [w:] J. Muszyński, *Przepęstwo wojskowe a przewinienie dyscyplinarne w polskim prawie wojskowym*, Warszawa 1979.
- Muszyński J., *Przedmiot przepęstw wojskowych*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1967, nr 3, s. 279–296.
- Muszyński J., *Wojskowe prawo karne materialne* [w:] L. Łustaczak (red.), *Podstawowe wiadomości o prawie wojskowym*, Warszawa 1969.
- Niemiecki Kodeks Karny Wojskowy z 20.06.1872, wg tłumaczenia Komisji prawno-wojskowej T.R.S.*, Warszawa 1920.
- Projekt kodeksu karnego*, Warszawa 1963.
- Papierkowski Z., *Projekt kodeksu karnego*, „Prawo Kanoniczne” 1962, nr 3–4, s. 243–284.
- Papierkowski Z., *Projekt kodeksu karnego: niektóre zagadnienia z dziedziny kary*, „Palestra” 1963, nr 7(4), s. 38–45.
- Popławski H., Skarbek R., *Przepęstwa wojskowe* [w:] H. Popławski, R. Skarbek, Z. Szczurek, *Prawo karne wojskowe i skarbowe*, Gdańsk 1983.
- Przyjemski S.M., *Część wojskowa* [w:] O. Górniok, S. Hoc, S.M. Przyjemski, *Kodeks karny. Komentarz*, t. III, Gdańsk 1999.
- Przyjemski S.M., *Glosa do wyroku SN IW z 18.01.1983, N 46/83*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1985, nr 1, s. 111–114.
- Przyjemski S.M., *Przepęstwa tzw. wojskowe* [w:] S.M. Przyjemski, *Prawo karne wojskowe*, Gdańsk 1999.
- Ratajczak A., *Rozwój i kodyfikacja prawa karnego w okresie trzydziestolecia Polski Ludowej*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1975, nr 1, s. 19–34.
- Rybarczyk S., *§ 3 Kary zasadnicze* [w:] S. Rybarczyk, *Zarys prawa wojskowego. Prawo karne wojskowe*, t. IV, Warszawa 1974.
- Rybicki M., Wasilkowski J., *Wyniki dyskusji i stan prac nad projektem Kodeksu Karnego*, „Prawo i Życie” 1964, nr 9, s. 4.
- Sieracki W., *Niektóre problemy ewolucji wojskowego prawa karnego (materialnego) w okresie 1963–1983*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1983, nr 3, s. 229–245.
- Smazewski M., *O społecznej szkodliwości czynu w polskim prawie karnym*, „Roczniki Nauk Prawnych” 2013, nr 3, s. 61–87.
- Szczemielinow P., *Ustawodawstwo karne ZSRR i Nowy kodeks karny RSFR*, „Palestra” 1961, nr 5 (41), s. 102–109.
- Szczygieł T., *Cztery kodyfikacje prawa karnego wojskowego II Rzeczypospolitej: sukcesy i porażki* [w:] A. Lityński, A. Matan, M. Mikołajczyk, D. Nawrot, G. Nancka (red.), *Verus amicus rara avis est: studia poświęcone pamięci Wojciecha Organiściaka*, Katowice 2020.
- Szczygieł T., *„Lex Jankowski”, czyli mało znany projekt wojskowego prawa karnego materialnego Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2018, nr 4, s. 74–86.
- Śliwiński S., *Przepęstwo (uwagi ogólne)* [w:] S. Śliwiński, *Prawo karne*, Warszawa 1946.
- Śliwowski J., *Istota przepęstwa* [w:] J. Śliwowski, *Prawo karne*, Warszawa 1975.
- Świda W., *Pojęcie przepęstwa* [w:] W. Świda, *Prawo karne*, Warszawa 1978.

- Świda W., *Przyczyny wad projektu k.k.*, „Słowo Polskie” 1963, nr 149, s. 1, 4, 7.
- Tarnowski A., *Geneza nowego polskiego ustawodawstwa wojskowego*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1945, nr 1, s. 3–10.
- Tyszkiewicz L., *Projekt kodeksu karnego z 1963 roku na tle ewolucji polskiego prawa karnego w XX wieku* [w:] M. Mikołajczyk i in. (red.), *O prawie i jego dziejach księgi dwie. Studia ofiarowane Profesorowi Adamowi Lityńskiemu w czterdziestopięciolecie pracy naukowej i siedemdziesięciolecie urodzin*, Białystok–Katowice 2010.
- Uchwała SN IW z 14.11.1985, U 3/85*, „Biuletyn Orzeczniczy IWSN” 1985, nr 10–12, s. 5–9.
- Uchwała w sprawie projektu kodeksu karnego*, „Prawo i Życie” 1963, nr 14, s. 1–2.
- Warylewski J., *Prawo karne. Część ogólna*, Warszawa 2004.
- Wiśniewski A., „Projekt kodeksu karnego” Warszawa 1963 [recenzja], „Palestra” 1963, nr 7(2), s. 70–71.
- Wojciechowski J., *Komentarz do art. 321 k.k.* [w:] J. Wojciechowski, *Kodeks karny. Komentarz. Orzecznictwo*, Warszawa 1997.
- Wyrok SN IW z 18.01.1984, N 46/83*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1985, nr 1, s. 106–111.
- Ziółkowska A., *Pojęcie przestępstwa wojskowego* [w:] A. Ziółkowska, *Odpowiedzialność karna a odpowiedzialność dyscyplinarna w wojsku zagadnienia materialnoprawne I*, Warszawa 2020.

THE INSTITUTION OF A MILITARY OFFENCE
IN LIGHT OF THE REGULATIONS OF POLISH CRIMINAL-MILITARY CODIFICATIONS
OF THE 20TH CENTURY – A HISTORICAL AND LEGAL ANALYSIS

Abstract

The article presents how, over the years (both in separate penal-military codes as well as in the military section of the General Penal Code of 1969), legislators decreed the concept of a military offence. These considerations can be viewed as a kind of historical-legal justification for the necessity of introducing a normative definition of a military offence into the criminal law system in a broad sense (e.g., by amending the provisions of the Penal Code of 1997 which is in force). Although the institution of a military offence is not synonymous with the institution of a criminal offence (contemporarily also referred to as a general offence), it does not stem directly from the provisions of the Code, but only from the interpretation made on this level, which was subjected to criticism.

Key words: crime, common offence, military offence, separate criminal-military codes, soldier